

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет історії, політології та національної безпеки
Кафедра історії України та археології

СИЛАБУС
нормативного освітнього компонента

АРХЕОЛОГІЯ

підготовки першого (бакалаврського) рівня вищої освіти
галузі знань 02 Культура і мистецтво
спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство
освітньо-професійної програми
«Музейний менеджмент, культурний туризм»

Силабус освітнього компонента «Археологія» підготовки бакалавра, галузі знань 02 Культура і мистецтво, спеціальності 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство, за освітньо-професійною програмою «Музейний менеджмент, культурний туризм».

Розробник: Панишко С. Д., кандидат історичних наук, доцент кафедри історії України та археології, доцент.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми

Надольська В. В.

Силабус освітнього компонента затверджений на засіданні кафедри історії України та археології

протокол № 1 від 29.08.2022 р.

Завідувач кафедри:

(Баран В. К.)

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній ступінь	Характеристика освітнього компонента
Денна форма навчання	02 Культура і мистецтво 027 Музеєзнавство, пам'яткознавство Музейний менеджмент, культурний туризм Бакалавр	Нормативний
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання: 1-й
		Семестр: 1-й
		Лекції: 36 год. Практичні (семінарські): 36 год. Лабораторні _____ год. Індивідуальні ___ год.
		Консультації: 8 год.
ІНДЗ: немає		Самостійна робота: 40 год.
	Форма контролю: екзамен	
Мова навчання	українська	Навчальний план 2020 р.

II. Інформація про викладача

ПШ Панишко Сергій Дмитрович.

Науковий ступінь кандидат історичних наук

Вчене звання доцент.

Посада доцент кафедри Історії України та археології.

Контактна інформація 067-456-2364, panishko63@gmail.com

Дні занять <http://194.44.187.20/cgi-bin/timetable.cgi?n=700>

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація освітнього компонента. Освітній компонент «Археологія» спрямований на формування у здобувачів вищої освіти знань про давню історію України на основі речових джерел, які отримані із застосуванням специфічних прийомів археологічних досліджень. Особливої актуальності археологія набуває при вивченні періодів, історія яких не відображена у писемних джерелах.

Історично-культурний розвиток населення України впродовж останнього мільйону років проходив поступально. Прогрес у галузі матеріальної культури відобразився на економіці, суспільних відносинах і духовній культурі.

За цей період люди освоїли вогонь, навчилися споруджувати житла, винайшли лук і стріли, кераміку, прядіння і ткацтво, нові засоби пересування. Наші предки оволоділи технікою виготовлення кам'яних і металевих знарядь праці, надавши їм досконалих форм,

які й сьогодні живуть у сучасних знаряддях. Вони стали першовідкривачами культурних рослин, одомашнили багато видів тварин. Цим було закладено основу сучасної цивілізації.

Суспільні відносини пройшли тривалий шлях від первісного людського стада до моногамної сім'ї. Відбулися зміни в соціальній структурі суспільства, які спричинили до розпаду первіснообщинного ладу і виникнення соціально стратифікованого суспільства.

У цей період було досягнуто значних успіхів у розвитку духовної культури населення України: розвинулася релігія, пройшовши складний шлях від первісних вірувань, через язичництво до однієї із світових релігій – християнства.

2. Пререквізити та постреквізити освітнього компонента.

Пререквізити. Вивчення дисципліни передбачає знання програми історії України рівня повної загальної середньої освіти.

Постреквізити. «Спеціальні історичні дисципліни», «Археологічна практика» (з виїздом).

3. Мета і завдання освітнього компонента.

Метою освітнього компонента є формування у студентів розуміння поступального розвитку давнього населення, що проживало на території України, на основі аналізу археологічних джерел, отриманих специфічними прийомами археологічних досліджень.

Відповідно до цього, його завданнями є: вивчення у хронологічній послідовності характеристик основних археологічних культур, які існували на території України; простеження розвитку господарства, суспільних відносин та культури давнього населення України з періоду палеоліту до середньовіччя, взаємовпливів різних культурно- історичних середовищ на території України та впливів європейських культурних центрів на давнє населення регіону.

4. Результати навчання (компетентності).

Загальні компетентності. ЗК 5. Здатність до пошуку, оброблення та аналізу інформації з різних джерел. ЗК 7. Цінування і повага різноманітності та мультикультурності. ЗК 8. Здатність вчитися і оволодівати сучасними знаннями. ЗК 9. Визначеність і наполегливість щодо поставлених завдань та взятих обов'язків. ЗК 11. Здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності і примножувати досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій.

Спеціальні компетентності. СК 1. Здатність діяти соціально відповідально і свідомо відповідно до розуміння тенденцій розвитку музейної та пам'яткоохоронної галузі. СК 2. Здатність оцінювати найважливіші події та явища української історії у контексті світової історії. СК 3. Здатність діяти відповідно до чинного законодавства (України та міжнародного) щодо музейної та пам'яткоохоронної діяльності.

Програмні результати навчання. ПР 2. Аналізувати й узагальнювати історико-культурний матеріал у певній системі. ПР 8. Проводити наукове дослідження нерухомих пам'яток та визначати розмір та значення їх історико-культурної цінності. ПР 11. Проводити пошукову роботу з метою з'ясування перспектив виявлення нових, значущих з точки зору обліку, об'єктів культурної спадщини.

5. Структура освітнього компонента

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю/ Бали
Змістовий модуль 1. Стародавнє населення території України						
Тема 1. Археологія як наука	6	2	2	2		УО/12
Тема 2. Епохи палеоліту і мезоліту	6	2	2	2		УО/12
Тема 3. Неолітичні культури України	6	2	2	2		УО/12
Тема 4. Культурна спільність Кукутені-Трипілля	8	2	2	2	2	УО/12
Тема 5. Оточення Кукутені-Трипілля та енеоліт Степу	6	2	2	2		УО/12
Тема 6. Епоха бронзи	6	2	2	2		УО/12
Тема 7. Археологічні культури скіфської доби	6	2	2	2		УО/12
Тема 8. Сармати і пізні скіфи на території України	7	2	2	3		УО/12
Тема 9. Античні пам'ятки Північного Причорномор'я	9	2	2	3	2	УО/12
Активність на заняттях						8
Разом за модулем 1	60	18	18	20	4	середнє арифметичне відповідей на заняттях (12 б.) + активність (8 б.)
Змістовий модуль 2. Слов'яно-Руська археологія						
Тема 10. Культури пізньолатенського і ранньоримського часу II ст. до н.е. – II ст. н.е.	6	2	2	2		УО/12

Тема 11. Пізньоримський період III–V ст.	6	2	2	2		УО/12
Тема 12. Культури слов'ян у V–VII ст.	6	2	2	2		УО/12
Тема 13. Літописні племена східних слов'ян у VIII–X ст.	6	2	2	2		УО/12
Тема 14. Економіка Київської Русі за свідченнями археологічних джерел	7	2	2	3		УО/12
Тема 15. Пам'ятки суспільно-політичного розвитку Русі	9	2	2	3	2	УО/12
Тема 16. Ідеологія та культура русичів у світлі ідеології	6	2	2	2		УО/12
Тема 17. Середньовічні пам'ятки Північного Причорномор'я і Середньовічного Криму	8	2	2	2	2	УО/12
Тема 18. Пам'ятки козацької доби	6	2	2	2		УО/12
Активність на заняттях						8
Разом за модулем 2	60	18	18	20	4	середнє арифметичне відповідей на заняттях (12 б.) + активність (8 б.)
Модульний контроль 1						Колоквіум/ 30 балів
Модульний контроль 2						Колоквіум/ 30 балів
Всього годин/ Балів	150	36	36	40	8	100

6. Завдання для самостійного опрацювання

1. Палеолітичні стоянки.
2. Господарство пізньопалеолітичного населення.
3. Вплив кліматичних змін на давню історію України.
4. Господарство мезолітичного населення.
5. Історико – культурне зонування території України неолітичного періоду.
6. Неолітична революція.
7. Трипільська цивілізація.
8. Етнічна складова трипільської проблематики.
9. Індоевропейська проблема.
10. Історико – культурний розвиток населення України в епоху бронзи.

11. Степова Скіфія.
12. Лісостепова Скіфія.
13. Антична колонізація Північного Причорномор'я.
14. Херсонес Таврійський.
15. Ольвія.
16. Вплив античних колоній на давнє населення території України.
17. Територія України в епоху великого переселення народів.
18. Формування слов'янської спільності.
19. Слов'янські «гради».
20. Східнослов'янські племінні союзи.
21. Язичництво давніх слов'ян.
22. Розвиток господарства східнослов'янського населення у I тис.н.е.
23. Археологічні пам'ятки на шляху «З Варяг у Греки».
24. Давньоруські міста.
25. Давньоруська економіка.
26. Християнські пам'ятки Русі.
27. Кочівники південноукраїнських степів.
28. Етнічний розвиток давньоруської держави.
29. Археологія погрому південноруських міст у 1239-1241р.р.
30. Давньоруська Волинь.
31. Середньовічний Крим.
32. Українське козацтво.
33. Середньовічні замки та фортеці.

VI. Політика оцінювання

Оцінювання відбувається згідно [Положення про поточне та підсумкове оцінювання знань здобувачів вищої освіти Волинського національного університету імені Лесі Українки від 29.06.2022 р.](#)

Під час вивчення курсу передбачена можливість визнання отриманої студентом неформальної освіти згідно [Положення про визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки від 29.06.2022 р.](#)

Процес вивчення освітнього компонента здійснюється за умов дотримання здобувачами освіти та викладачем [Кодексу академічної доброчесності Волинського національного університету імені Лесі Українки від 30.10.2020 р.](#)

Списування під час колоквіуму та екзамену заборонені (в т. ч. із використанням мобільних пристроїв). Мобільні пристрої дозволяється використовувати лише під час он-лайн тестування.

Максимальний бал який може отримати студент складає 100 балів, з яких 60 балів – за

модульні колоквиуми (30 балів за кожний), та 40 балів за роботу на практичних заняттях (20 балів за кожен модуль).

Модуль зараховується здобувачеві, якщо він успішно виконав всі види навчальної роботи, передбачені силабусом освітнього компонента. Перескладання будь-яких видів робіт, передбачених силабусом освітнього компонента, з метою підвищення підсумкової модульної оцінки не дозволяється. Заборгованість із модуля повинна бути ліквідована здобувачем у позааудиторний час до початку підсумкового контролю з наступного модуля. Кінцевий термін ліквідації заборгованості з модульного контролю обмежується початком заліково-екзаменаційної сесії.

VII. Підсумковий контроль

Формою підсумкового контролю є екзамен. Екзамен проводиться в усній формі. Підсумкова семестрова оцінка з освітнього компонента виставляється без складання іспиту за результатами поточного і модульного контролю у випадку, якщо здобувач освіти успішно виконав усі завдання, передбачені силабусом, і набрав при цьому не менше як 75 балів та погоджується з оцінкою. Така оцінка виставляється в день проведення екзамену в присутності здобувача освіти.

Іспит складається, якщо здобувач освіти: 1) за результатами поточного і модульного контролю набрав менше 75 балів; 2) бажає підвищити рейтинг. У цьому випадку бали, набрані здобувачем за результатами модульних контрольних робіт, анулюються; екзаменаційна оцінка визначається в балах за результатами відповіді на 3-и теоретичні екзаменаційні питання, внесені до білету, за шкалою від 0 до 60 балів.

Підсумкова семестрова оцінка у випадку складання іспиту визначається як сума поточної семестрової та екзаменаційної оцінок у балах (максимально – 100 балів). Зазначена оцінка заноситься до екзаменаційної відомості та індивідуального навчального плану (залікової книжки) студента.

Повторне складання екзамену допускається не більше як два рази: один раз – викладачеві, другий – комісії, яку створює декан факультету. Терміни проведення підсумкового семестрового контролю встановлюються графіком навчального процесу,

Питання для підсумкового контролю

1. Античні міста Північного Причорномор'я (Тіра, Ольвія, Пантікапей, Херсонес) за даними археології.
2. Археологічна періодизація і датування. Відносні і абсолютні методи.
3. Археологічні культури раннього неоліту України (буго-дністровська, Криш, сурсько-дніпровська, приазовська, гірсько-кримська).
4. Археологічні пам'ятки та археологічні культури.
5. Археологія як самостійна історична наука.

6. Білогрудівська культура доби бронзи.
7. Військова справа запорізьких козаків.
8. Волинська неолітична культура.
9. Волинські міста середини XII – середини XIV ст. (Пересопниця, Городище, Угровськ, Камінь, Любомль, Кошер).
10. Волинські міста X – середини XII ст. (Жорнів, Коршів, Листвин, Любомль).
11. Волинські міста, які виникли в XI – середині XII ст. (Дорогобуж, Шеполь, Торговиця).
12. Волинцівська культура.
13. Вплив античної культури Причорномор'я на розвиток місцевого населення.
14. Городоцько-здовбицька культура доби бронзи.
15. Господарство, суспільний лад та духовна культура мезолітичного населення України.
16. Грецька колонізація Північного Причорномор'я, її причини і характер.
17. Середньовічний Луцьк у світлі археології.
18. Давньоруські городища: топографія, укріплення та соціальний зміст
19. Давньоруські міста Галицької землі (Галич, Звенигород, Львів) за археологічними даними.
20. Давньоруські міста Подніпров'я (Київ, Чернігів, Переяслав).
21. Давньоруські могильники. Локальні групи могильників на території України
22. Давньоруські селища. Топографія і планування.
23. Деякі аспекти суспільно-економічного розвитку неолітичного населення України.
24. Джерела для вивчення походження слов'ян.
25. Економіка і побут козаків.
26. Енеолітична культура кулястих амфор.
27. Загальна характеристика бронзового віку.
28. Загальна характеристика давньоруської матеріальної і духовної культури.
29. Загальна характеристика мезолітичної доби.
30. Загальна характеристика мідного віку (енеоліту).
31. Загальна характеристика неоліту.
32. Загальна характеристика палеоліту.
33. Загальна характеристика ранньозалізного віку. Періодизація і хронологія і хронологія.
34. Запорізькі Січі, їх характер і облаштування.
35. Зарубинецька культура.
36. Зрубна, сабатинівська та білозерська культури доби бронзи.
37. Волино-подільська (зубрицька) етнокультурна група Волині і Прикарпаття.
38. Катакомбна культура доби бронзи.
39. Київська культура.
40. Кімерійські пам'ятки на території України.

41. Колочинська культура.
42. Культура карпатських курганів.
43. Культура кулястих амфор Волині і Прикарпаття.
44. Культура Ноа доби бронзи.
45. Культура Отомань доби бронзи Закарпаття.
46. Культура Поянешти-Лукашівка.
47. Неолітична культура лінійно-стрічкової кераміки.
48. Латенська культура III-I ст. до н.е. на території Закарпаття.
49. Лендельська енеолітична культура.
50. Липицька культура.
51. Мар'янівська і бондарихінська культури доби бронзи.
52. Мезолітичні культури Волині.
53. Мідний вік Лівобережжя і Степу (середньостогівська і ямна культури).
54. Міста Волині, які з'явилися в X – першій половині XI ст.
55. Основні проблеми історіографії слов'янського етногенезу (теорії та школи).
56. Паланки, зимівники, редути і вежі запорізьких козаків.
57. Палеолітичні пам'ятки Волині.
58. Пам'ятки багатоваликової кераміки доби бронзи.
59. Пам'ятки вельбарської культури.
60. Пам'ятки і культури передскіфського часу Прикарпаття і Закарпаття.
61. Пам'ятки кочових племен степового Подніпров'я IX-XIII ст.
62. Пам'ятки культури лійчастого посуду доби енеоліту України.
63. Пам'ятки культури Луки-Райковецької
64. Пам'ятки передскіфського часу Волині (лужицька культура, лежницька і могилянська групи).
65. Пам'ятки пізнього палеоліту України.
66. Пам'ятки середньовічного Криму.
67. Пам'ятки скіфського часу в степових районах України.
68. Пеньківська культура.
69. Писемна культура Київської Русі XI-XIII ст.
70. Племена Лісостепу і Полісся у скіфський час (милоградська і поморська культури).
71. Поховальні пам'ятки запорізьких козаків.
72. Празько-корчацька культура.
73. Пшеворська культура.
74. Ранній палеоліт України.
75. Розвиток української археології в другій половині XX ст.
76. Роменська культура.

77. Салтово-маяцька культура.
78. Сармати та їх культура.
79. Соціальні відносини та духовна культура населення України доби палеоліту.
80. Станівська культура доби бронзи Закарпаття.
81. Становлення археології як науки в Україні середини XIX – початку XX ст.
82. Стжижівська культура доби бронзи.
83. Трипільська культура і українська ментальність.
84. Трипільська культура, її хронологія та особливості.
85. Тшинецько-комарівська культура.
86. Українська археологія в 20-30-х роках XX ст.
87. Черняхівська культура.
88. Чорноліські пам'ятки ранньозалізного часу.
89. Шляхи становлення та основні критерії визначення міста.
90. Язичництво східних слов'ян за даними археології.

VI. Шкала оцінювання

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка	Оцінка за шкалою ECTS	
		оцінка	пояснення
90–100	Відмінно	A	відмінне виконання
82–89	Дуже добре	B	вище середнього рівня
75–81	Добре	C	загалом хороша робота
67–74	Задовільно	D	непогано
60–66	Достатньо	E	виконання відповідає мінімальним критеріям
1–59	Незадовільно	Fx	Необхідне перескладання

VII. Рекомендована література та інтернет-ресурси

1. Баран В. Д., Баран Я. В. Історичні витоки українського народу. Київ, 2005. 208 с.
2. Відейко М. Ю. Трипільська цивілізація. Київ : Наш час, 2008. 160 с.
3. Давня історія України: в 3-х томах / Голова ред. кол. П.П. Толочко. Київ: Наукова думка / Відповід. ред. В. Н. Станко. 1997–2000.
4. Етнічна історія давньої України. Київ, 2000. 280 с.
5. Закон України «Про охорону археологічної спадщини». Київ: Корвін-Пресс, 2004. 22 с.
6. Залізняк Л. Л. Стародавня історія України. Київ : Темпора, 2012. 541 с.
7. Зубар В. М. Є. А. Ліньова, Н. О. Античний світ Північного Причорномор'я: Нариси

історичного та соціально-економічного розвитку : Навч. посіб. Київ : Вид-во ім. О. Теліги, 1999. 320 с.

8. Кучинко М. М. Археологія Волині. Луцьк, 2005. 202 с.

9. Словник-довідник з археології / Н. О. Гаврилюк [та ін.] ; ред. Н. О. Гаврилюк. Київ : Наукова думка, 1996. 430 с.

10. Станко В. Н., Гладких М. І., Сегеда С. П. Історія первісного суспільства: підруч. для студ. гуманіт. спец. вузів. Київ, 1999. 239 с.

11. Чмихов М. О., Кравченко Н. М., Черняков І. Г. Археологія та стародавня історія школа, 1994. 318 с.

12. Пашкевич Г. О., Охріменко Г. В. Розвиток землеробства на території Волині (VI–II тис. до н. е.). Луцьк: Волинська обласна друкарня, 2010. 364 с.

13. Толочко П. П., Козак Д. Н., Моця О. П., Мурзін В. Ю., Отрощенко В. В. Етнічна історія давньої України. Київ, 2000. 282 с.

14. Яворницький Д. І. Історія запорізьких козаків: У 3 т. Львів, 1990. Т 1. 596 с.

18. Aitken, M. J. Science-based Dating in Archaeology. London: Longman 1990. 294 p.

19. Malainey, Mary E. A Consumer's Guide to Archaeological Science. New York: Springer 2010. 624 p.

20. Marcinsak-Kaizer A. Sredniowieczny dwor rycerski w Polsce. Wizerunek archeologiczny. Lodz 2011. 511 s.

21. Renfrew, A. C., Paul Bahn, Archaeology: Theories, Methods and Practice, London: Thames and Hudson, 1991. 672 p.

22. Whittle A. Europe in the Neolithic. The Creation of New Worlds. Cambridge, 1996. 460 p.

23. William H. Stiebing, Jr. Uncovering the Past: A History of Archaeology. Oxford: Oxford University Press, 1993. 320 p.

Інтернет-ресурси

1. Інститут археології НАНУ. URL: <http://www.iananu.kiev.ua/>

2. Спілка археологів України. URL: <http://www.vgosau.kiev.ua/>

3. Східноєвропейський археологічний журнал. URL: <http://archaeology.kiev.ua/journal/>

4. Сервер східноєвропейської археології. URL: <http://archaeology.kiev.ua/>